

Pavao Tekavčić

Berislavićeva 12

10000 Zagreb

SKLOP *A* + LIČNA ZAMJENICA + IMPERATIV/FUTUR: PRAGMALINGVISTIČKE, KONTRASTIVNE I SRODNE BILJEŠKE

U prilogu se razmatraju neke pragmalingvističke, sociolingvističke i tekstovne značajke sklopova (uvijek anaforičkih) navedenih u naslovu i dodaje se kratak osvrt na jednu zanimljivu hrvatsko-talijansku (istroromansku) podudarnost.

1. Hrvatski veznik *a* ima niz funkcija (v. Anić, Benešić, Katičić), od kojih se ovdje bavimo jednom do sada manje uočenom a po pragmalingvističkim i srodnim konotacijama vrlo zanimljivom. Čast nam je da time sudjelujemo u broju posvećenom našoj poznatoj znanstvenici dr. Vidi Barac-Grum. Polazni je primjer ovaj:

1) *Ako se ne bojiš rizika, a ti prihvati.*

Denotativno je značenje isto kao i u ovom drugom iskazu:

1a) *Ako se ne bojiš rizika, prihvati.*

Izvorni govornik osjeća međutim da iskaz 1 izriče neke sadržaje kojih u 1a nema. Prije no što bude riječi o tome, valja istaknuti da je u 1 moguća elipsa veznika, ali ne zamjenice:

1b) *Ako se ne bojiš rizika, a ti prihvati.*

1c)* *Ako se ne bojiš rizika, a ti prihvati.*

Ipak, ni 1b nije posve sinoniman s 1, jer i veznik *a* nešto izriče. Glagol je dakako neizostavljiv, pa i tamo je gdje samo "dubinski" prisutan (pr. 12), a stoji u imperativu (po čestoti redom u 2. licu jednine, 2. licu množine, 1.

licu množine, 3. licu množine) ili futuru (1. lice množine). Izbor primjera koji slijedi podijelili smo prema obliku lične zamjenice.¹

2. *a* + *ti* + 2. lice jednine imperativa:

- 2) “U kratko, dosadilo mi [...] neću da igram u tom kolu.” – “A ti budi naš!” zaskoči mu veselim licem u rieč kanonik. [...] – “Vaš? Čiji? Tek tebe vidim pred sobom!” zapita Stjepko [...] u čudu motreći kanonika.

(A. Šenoa 1889, 25)

- 3) “Da malko počinem.” – “Ni časka [...] dok mu je živa na ramenih glava.” – “Sustao sam.” – “A ti ostaj! Ali pamti, ima tu sila kurjaka, Jerko!”

(Isto, 253)

- 4) “Jesi l' čula, Marice, ti gibaš gibanicu kao nijedna u našem plemeni-tom gradu. [...] A ti mi ostaj tu na pomoći, jer te ne puštam, nikako te ne puštam [...]”

(A. Šenoa 1900, 14)

- 5) “Nu ako bi se štogod neobično dogodilo, ako ti štogod važna rekne pater Jeronim, a ti daj osedlati konja, konjušar Gjuro neka poleti [...] u Kurilovac [...]”

(Isto, 209)

- 6) Kad bi pako slučajno pojiro otrovne gljive, a neimaš nablizu apoteke [...], a ti se napij brže bolje tople vode s uljem, da povratiš što si po-jiro, pak onda pij mnogo slane vode.

(B. Šulek 1881, 234)

- 7) Želiš li razgledati toaletu Grbajeljaka, a ti se prošeći nedeljom prama Kuželju [...].

(D. Hirc 1993, 91)

- 8) Ako možeš pomoći, pomoz; ako li ne možeš, a ti sjedi pa pjevaj sa mnom.

(J. Benešić 1985 i d., s.v. *ako*; iz Botića)

¹ Korpus sadrži samo prozu, i to originale. Primjeri su poredani po približnome kromološkom redu, s imenom autora, godinom izdanja i stranicom. – Napominjemo da u konzultiranim priručnicima (Katičić 1991, Maretić 1931, Priručna gramatika 1979, Težak-Babić 1992) nismo našli posebna osvrtta na naš sklop.

- 9) *iskao (t.j. soldat od babe) da mu dâ štogod da jede, a ona mu kazala da nema ništa; onda soldat reče: a ti mi daj barem tiganj i malo vode.*
(T. Maretić 1931, 459)
  - 10) *Dobro, ako već ne ćeš jesti, a ti popij barem čaj [...]*
(J. Kozarac 1943, 306)
  - 11) *Milo dijete tužno reče: – Ne! U istinu! Slabo mi je! A tu je sparina i zadah! – A ti se prošeci po zraku! Reče župnik.*
(M. Lovrak, s.a., 97)
  - 12) *Upisat ću ja, kad nećete vi, jer ja hoću da sam pokriven. – A ti upiši, kad misliš.*
(I. Meštrović 1969, 290)
  - 13) *Ako nećeš, a ti poljubi pa ostavi.*
(R. Katičić 1991, 270)
  - 14) *Ako tebe ponestane blaga, a ti dođi poočimu tvoome.*
(Isto, 275)
  - 15) *Ah, ne mislim ja to [...] Nego vi, tako, u bolesti... Teško je to. – A ti nemoj misliti na mene. Misli na ljepše stoari.*
(R. Marinković 1981, 144)
  - 16) *Tko tebe kamenom, a ti njega kruhom.*
(P. Grzybek 1996, 193)²
  - 17) *Ako nećeš da čekaš, ~ ti idi 'se non vuoi aspettare, vattene pure'*
(M. Deanović – J. Jernej 1993, s.v. a¹)
  - 18) *Ako ne želiš, a ti nemoj!*
(V. Anić 1998, s.v. a², s naznakom da služi za pojačavanje)
3. *A + vi + 2. lice množine imperativa:*
– *Stvari zlo stoje. – Hm, ne znam! – Kako ne znate, kad novine pišete? – A vi čitajte novine, zbogom!*
(A. Šenoa 1964, 361)
- 20) *Ako vam je drago, a vi slušajte; ako nije, ja ću zašutjeti [...]*
(J. Benešić 1985 i d., s.v. ako, iz Tordinca)
  - 21) *Ne bih htjela, znate, da mi se prigovori kako sam baš na tome [spomenik mužu, P.T.] štedjela [...] – Upravitelj: A vi se odlučite za ovaj.*
(M. Begović 1964, 140)

---

² Ta se uzrečica obično citira bez veznika *a*, v. sada Deanović-Jernej 1993, s.v. *kamen*

- 22) *Ali gospodin Matoš [...] ja sam siromah konobar. – Pa, ako vam je krivo što ste konobar, a vi tražite mjesto hrvatskog bana – kazao je Matoš izlazeći [...]*
(K. Kovačić 1990, 235)
- 23) *Poslan sam da vam saopćim da ste slobodni. – Jeste li mi donijeli na pismo? – Nisam, to nije bio običaj ni u Glavnjači u Beogradu. – A vi ostavite svoj broj.*
(I. Meštrović 1969, 321)
4. *A + mi + 1. lice množine imperativa ili futura:*
- 24) *ako se nijeste radi Turcima predavati, a mi da bježimo jednu noć kroz Turke, pa koji iziđe, iziđe [...]*³
(T. Maretić 1939, 528)
- 25) *Pa kad nećeš ni da ja dođem k tebi, ni ti k meni, a mi da se nađemo na neutralnom mjestu [...]*
(I. Meštrović 1969, 213)
- 26) *Pa nemojte tako, gospodine profesore [...] nema vam nego par koraka. – Kad je tako, a mi hajdmo – i uputismo se do ugla na Markov trg.*
(Isto, 322)
- 27) *Ako ne možemo kako hoćemo, a mi ćemo kako možemo.*
(R. Katičić 1991, 270)
- 28) *Omer se diže i izjavi, da neće više igrati. – Pa kad nećeš, a mi ćemo naći drugoga.*
(I. Meštrović 1969, 304)
5. *A + on + 3. lice jednine imperativa:*
- 29) *Ako ne bude htio pristati, a on neka onda uradi kako misli da je bolje za Hrvate.*
(I. Meštrović 1969, 187–188)

6. Analiza naših pridjeva omogućava neke zaključke.

6.1. Ni u jednom primjeru nema elipse, ni veznika *a*, ni zamjenice. U nekim primjerima kontrast je pojačan “česticom” *onda*.

---

³ U tumačenju toga primjera Maretić vjerojatno griješi, jer imperativ vidi u drugom obliku *iziđe* (koji je zato kurziviran) pa ga parafrazira kao “neka iziđe”, dok je iz konteksta jasno da funkciju imperativa ima prezent *s da* (*da bježimo*).

6.2. Svi su primjeri anafore, jer se izričaj uveden sklopom *a* + zamjenica uvijek nadovezuje na nešto neposredno prije rečeno.

6.3. Većina primjerâ u upravnom je govoru; i u primjerima 6 i 7 autori se obraćaju širem čitateljstvu, bilo poučnim savjetom (6), bilo pjesničkim starinskim opisom ljepota Gorskog kotara (7).

6.4. Sa sintaktičkoga gledišta gotovo polovina primjerâ sadrži hipotetički period (5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 17, 18, 20, 22, 24, 27 i 29). Taj hipotetički period nikada nije irealan, jer su kako imperativ tako i futur uvijek okrenuti prema budućnosti. Glavna je rečenica većinom zaničnjana, što je u vezi s pragmalingvističkim sadržajem, za koji v. § 6.5.

6.5. Pragmalingvistički pogled nam kazuje da je u svim primjerima – pa i u onima kojima ćemo se pozabaviti u sljedećem paragrafu – prisutna, dakako u različitoj mjeri, afektivnost, osobni angažman govornika, pa i energičnost, živost. U razmjerno velikom broju primjera nalazimo izraz neke protivnosti, koncesije, pristanka preko volje, rezignacije, čak i ljutnje (3, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28 i 29), dok je u znatno manjem broju subjektivni kontekst obojen pozitivno (npr. radosni poticaj u 2, dobroćudna energičnost u 4, dobronamjerni savjet u 6, 7 i 11) ili isticanjem neobičnosti (5). I u poslovicama (13, 16) implicirana je uvijek neka afektivnost, već zbog same stilske obilježenosti (u pučkom smjeru).

6.6. Zanimljiv je i sociolingvistički aspekt: sklopom *a* + zamjenica + imperativ nećemo se obratiti nekome koga smo tek upoznali, ili nekome tko je stariji i/ili ugledniji od nas (ili ga bar takvim smatramo). Drugim riječima, taj sklop pretpostavlja intimnost govornika i sugovornika (sugovornikâ).

7. U ovom paragrafu osvrćemo se na slučajeve koji zaslužuju poseban komentar.

7.1. Zanimljiv je primjer iz Šenoina *Prosjaka Luke*, u kojem je naš sklop razdijeljen na dva dijela. Luka je korteš novoga magistrata, ali kako je beskrupulozan, mirne duše prima izbornu mitu za stari magistrat, pa u tom smislu daje upute starješini Janku, koji je priglup i stalno pijan:

- 30) “Reći će ti, da kortešuješ za stari magistrat među narodom, dat će ti novaca. Ti ih primi.” – “Da ih primim?” zabezeknu se starješina, “ta to nisu oni pravi naši!” – “A nego da ih primi! Pa kaži da je sve u

redu, sve pokorno staromu magistratu [...]”

(A. Šenoa 1897, 14)

U prvom Lukinom pasusu stoji *ti* + *imperativ*, ali nema veznika *a*, jer se ne izriče protivnost nego samo nabranje predviđenih događaja bez posebne afektivnosti; u drugom je pasusu, naprotiv, očita afektivnost kao reakcija na Jankovo “kasno paljenje”. U tome sudjeluje i sklop *nego da* (sinonim od *nego što da*), koji izriče afektivnu afirmaciju, samo što zbog veznika *da* nije ovjeren uz imperativ (*nego (što) da ću doći / *? nego (što) da dođi!*).

7.2. U ovom se radu uopće ne bavimo onim izričajima u kojima sklop *a + ti + imperativ* kazuje običnu antitezu, bez naročite afektivnosti, npr.:

31) *Ja sad moram na tržnicu, a ti pripazi na djecu.*

Ili, iz književnih tekstova:

32) *Mi ćemo poći u goste kumi, a ti da si ugrijala vode dok se vratim.*

(I. Brlić-Mažuranić 1942, 149)

33) [Majka se domaćima tuži na sina] *Izagnao me, a vi pomozite, ako znate.*

(Isto, 153)

7.3. Ima međutim slučajeva da antiteza nije tako jasna, pa su oni nekako “na pola puta” između obične antiteze i sklopa koji je tema ovoga rada. U primjeru 34, iz *Osvita* K. Š. Gjalskoga, grof Janko Drašković razgovara s Ivanom Kotromanićem o potrebi da se hrvatski jezik uvede i u novinske oglase, a onda prelazi na predstojeći dvoboj između Ivana i Tivadara Blagajcsicsa:

34) *I u ovakvim stvarima moramo jedared početi. – A ti, sinko, podji sada kući, da te nadju Tivadarovi poslanici. [...] I pamti, drži mi se junački.*

(K. Š. Gjalski 1892, 163)

U tom se primjeru ne radi o čistoj antitezi, jer je jasno izražen prijateljski poticaj grofa Draškovića Ivanu.

8. Ne možemo završiti ove stranice, a da ne navedemo jednu zaista frapantnu podudarnost naše konstrukcije s jednim primjerom iz starotalijanskoga teksta poznatoga pod nazivom *Lodi di Napoli di Loyse de Rosa*.⁴

---

⁴ Pod tim je naslovom izbor tekstova (s kratkim uvodom) uvršten u CIPS, str. 590–594, dok se taj tekst u novije vrijeme navodi kao *Ricordi di Napoli di Loise de Rosa* (INR, str. 638–643: literarno-historijski osvrt, bez teksta). Sada je cijeli tekst (kritičko izdanje u

Premda nikako ne smijemo uspoređivati stariju fazu jednoga jezika sa suvremenijim fazama drugoga, paralela je ovdje tako zanimljiva da je vrijedi spomenuti (što, dakako, nipošto ne pretendira na ikakav sistematski kontrastivni studij). U navedenom, vrlo živo pisanom tekstu o ljepotama i bogatstvu Napulja, iz sredine 15. stoljeća (tzv. aragonski period), autor pita svojega čitatelja koji je najbolji dio svijeta (to je Europa), zatim pita koji je najbolji dio Europe (dakako, Italija), te napokon koji je najbolji dio Italije (pogađamo bez teškoća da je to Napulj). Na stranici 590. čitamo ovo:

35) *quale ey la meglio parte de Oropa, sailo? No; et tu ademanda. 'Koji je najbolji dio Europe, znaš li to? Ne; a ti pitaj'*

Veznik *et* (danas najčešće *e*) ovdje potpuno odgovara hrvatskom vezniku *a*, dok inače ima uglavnom značenje našega *i*.⁵ Usporedba talijanskoga originala i hrvatskoga prijevoda djeluje kao da su konstrukcije naprosto "preslikane", i to u oba smjera.⁶

9. Svjesni smo da je naš korpus vrlo ograničen, pa je vjerojatno da bi veći broj primjerâ omogućio i druge, možda drukčije pa i suprotne zaključke, a jednako bi zanimljiva i važna bila i sustavna kontrastivna analiza, koja je ovdje tek nabačena. Sve ovdje rečeno samo je poticaj u tom smislu, prvi korak, pa – *vivant sequentes!*

---

dva sveska) objavio Vittorio Formentin pod naslovom *Ricordi* (Rim 1998; citirano po opširnoj recenziji Marcella Barbata u *Revue de Linguistique Romane* 63 (1999), str. 566–576).

⁵ V. Deanović-Jernej 1980, s.v. *e*; v. i Tekavčić 1989, § 18.6.1. i Tekavčić 1994, str. 3.

⁶ Takvih "preslikanih" primjera ima dakako i za običnu antitezu (§ 7.2.). Od bezbroj primjera koji se mogu navesti citirat ćemo jedan, koji nam izgleda naročito ilustrativan, iz jedne anegdote koju nam je g. 1957. u Vodnjanu ispričao mještаниn Francesco Forlani. Šala se temelji na dvoznačnosti glagola *sunà* (tal. *suonare*):

1. 'zvoniti, odzvanjati', 2. 'svirati'. U jednu kuću dolaze trgovci da kupe vina. Gazda ih vodi u podrum, ne znajući da mu je žena, velika ljubiteljica kapljice, ispraznila bačvu. Jedan od trgovaca kucne po bačvi, a ova – odzvanja prazno. Slijedi kratak dijalog braćnog para: *Marousa, la buto sona! – E tei bala! la ge dei.* 'Marousa, bačva odzvanja/svira! – A ti pleši!' kaže mu ona.

Literatura

- Anić, V., 1998: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Begović, M., 1964: *Pustolov pred vratima*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb.
- Benešić J. i dr., 1985: *Rječnik hrvatskoga književnog jezika od preporoda do Ivana Gorana Kovačića*, Zagreb.
- Brlić Mažuranić, I., 1942: *Šuma Striborova*, Znanje i radost I, Zagreb, str. 145–155.
- CIPS: Ernesto Monaci-Felice Arese, *Crestomazia italiana dei primi secoli*, Roma – Città di Castello, 1955.
- Deanović, M. i Jernej, J., 1980: *Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik*, Zagreb.
- Deanović, M. i Jernej, J., 1993: *Hrvatsko-talijanski rječnik*, Zagreb.
- Fabrio, N., 1989: *Berenikina kosa*, Zagreb.
- Gjalski, K. Š., 1892: *Osvit*, Zagreb.
- Grzybek, P., 1996: "Bemerkungen zu Obsoletheit und Bekanntheit traditioneller kroatischer Sprichwörter II: Die "Hrvatske narodne poslovice" von Juraj Vicko Skarpa (1909)", *Suvremena lingvistika* 41–42, str. 183–198.
- Hirc, D., 1993: *Gorski Kotar*, Rijeka (anastatički pretisak izdanja iz 1898).
- INR: Francesco Bruni (ur.) *L'italiano nelle regioni. Lingua nazionale e identità regionali*, Torino 1992.
- Katičić, R., 1991: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Kovačić, K., 1990: *Priče iz starog Zagreba*, Zagreb.
- Kozarac, J., 1943: *Tri dana kod sina*, Znanje i radost II, Zagreb, str. 305–314.
- Lovrak, M., s.a.: *Družba Pere Kvržice*, Zagreb.
- Maretić, T., 1931: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb.
- Marinković, R., 1981: *Izabrana djela I: Ruke – Glorija – Eseji*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb (*Ruke*: str. 39–234).
- Meštrović, I., 1969: *Ivan Meštrović, Uspomene na političke ljude i događaje*, Zagreb.
- Priručna gramatika*: Eugenija Barić et al., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979.
- Šenoa, A., 1889: *Zlatarovo zlato*, Sabrane pripoviesti II, Zagreb.
- Šenoa, A., 1897: *Prosjak Luka – Branka*, Sabrane pripoviesti VIII, Zagreb.
- Šenoa, A., 1900: *Diogenes*, Sabrane pripoviesti VI, Zagreb.
- Šenoa, A., 1964: *Zagrebulje*, Sabrana djela IX, Zagreb.
- Šulek, B., 1881: *Lučba za svakoga ili popularna kemija*, Zagreb.

Tekavčić, P., 1989: "Prema kontrastivnoj pragmatiki tzv. "čestica" u hrvatskom ili srpskom i talijanskom jeziku" *Rad JAZU* 427, str. 127–194.

Tekavčić, P., 1994: "Hrvatski veznik *a* i talijanska lokucija *E dire che*", *Strani jezici* 1, str. 2–7.

Težak, S. i Babić, S., 1992: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb.

***a* + pronome personale + imperativo/indicativo: note pragmlinguistiche ed affini**

RIASSUNTO

Nel contributo si esaminano alcuni valori pragmlinguistici, sociolinguistici e testuali delle frasi introdotte dalla struttura citata (sempre anaforiche), e si aggiunge un cenno su un'interessante corrispondenza croato-italiana.

Ključne riječi: veznik *a*, lična zamjenica, imperativ/indikativ, pragmlingvistika, sociolingvistika, lingvistika teksta

Parole chiave: congiunzione *a*, pronome personale, imperativo/indicativo, pragmlinguistica, sociolinguistica, linguistica testuale